

Спитаменни ким сотган?

Спитамен — милоддан аввалги IV асрда яшаган машхур сўгдлик харбий саркарда ва эл-уруг бошлиги бўлиб, Искандар (Александр Македонский) га карши Марказий Осиёдаги энг каттик каршиликлардан бирини бошқарган. У Сўгд кавмидан бўлиб, юртининг мустакиллигини сақлаб қолиш учун катта жангу жадаллар олиб борган ва маҳаллий аҳоли орасида миллий қахрамон сифатида эъзозланган.

Спитаменнинг кўзголови ва кураши:

Спитамен Бактрия ва Сўгд вилоятида юз берган катта кўзголонларнинг бошқа етакчиларидан ажралиб турган саркарда бўлиб, у аввал сардар Датафернус билан бирга Искандарга карши кўзголон бошлайди. Баъзи манбаларга кўра, Искандарнинг энг ишончли зобитларидан бири Клитни ҳам айнан Спитаменнинг отликлари Бахиже (Зарафшон) водисида ҳалок қилган.

Спитамен бир неча марта Искандар армиясини мағлуб этишга муваффақ бўлади, хусусан, милоддан аввалги 329 йилда Амударё бўйидаги юришда Искандар армияси жуда катта йўқотишларга учрайди. Унинг бир канча иттифокчилари бўлган, жумладан сўгдлик ва бактрияликлар. У Самаркандни қайта-қайта озод қилиб турли жойларда партизанча урушлар олиб борган.

Унинг ўлими:

Спитаменнинг кураши қисқа вақт ичида катта таъсир кўрсатган бўлса-да, охир-оқибатда у ғалаба қозона олмади. Искандар Зулкарнайн Спитаменга карши бутунлай қатъий сиёсат юритди ва унинг иттифокчиларини тарғиб ва таҳдид билан йўлдан қайтарди. Натижада, Спитаменнинг иттифокчилари унга карши чиқишди ва унинг ўз иттифокчилари томонидан Қашқадарё атрофида тутиб олиниб, боши танасидан ажратиб ўлдирилди. Унинг боши Искандарга совға сифатида олиб келинган.

Тарихий манбаларда:

- Арриан, Квинт Курций Руф, Юстин, Плутарх каби юнон тарихчилари Спитамен хакида ёзган. Уларнинг барчаси Спитаменни жиддий ва машаққатли ракиб сифатида таърифлашади.
- Хозирги ўзбек тарихчилари ва маданиятшунослари Спитаменни миллий қахрамон сифатида эътироф этишади.

Спитаменнинг жанглари ва ватанпарварлиги Марказий Осиё тарихида юнон-македония юришларига қарши халқ қаршилигининг рамзи сифатида қаралади. Хозирда ҳам унинг номи билан аталадиган жойлар, мактаблар мавжуд.

Айрим тарихий манбаларда Спитаменнинг хотини уни сотгани зикр қилинган — яъни Спитаменнинг ўз иттифокчилари ва ҳатто турмуш ўртоғи томонидан хиёнатга учрагани хакида маълумотлар бор.

Қадим юнон тарихчиси Квинт Курций Руф ўзининг "История Александра Великого" (Искандар Зулқарнайн тарихи) асарида Спитаменнинг охириги тақдири хакида шундай ёзади:

Спитаменнинг ўзи шунчалик танг аҳволга тушиб қолдики, ўзини қутқаришнинг имкони қолмади. Унинг иттифокчилари, айниқса хотини, уни Искандарга сотишга қарор қилдилар. Шу тариқа Спитамен қўлга туширилди, боши танасидан ажратибли Искандарга юборилди.

Демак, манбаларга кўра Спитаменнинг аёли (исми аниқ сақланмаган) унинг душманларига унинг бошини етказишда иштирок этган. Бу воқеа Спитаменнинг яқинларидан ҳам хиёнат кўрганини англатади.

Лекин, бу маълумотлар факат юнон-рим манбаларидан келиб чиққан, шунинг учун ҳам баъзи тарихчилар буни голибларнинг Спитаменни қамситиш учун таркатган версияси деб ҳисоблайди. Ҳақиқатда, у қахрамон сифатида ҳалок бўлган бўлиши мумкин, аммо душманлар унинг обрўсини тушириш учун "хотини сотди" деган ривоят таркатган бўлиши эҳтимолдан холи эмас.

Абу Муслим (профессор)